

Војвода Радоња

Крајем 1707. године, кад је Кучима и Климентима запретила опасност од Турака, војвода Петар Иликов Дрекаловић (рођен вероватно око 1635, војвода од пре 1684, умро после 1712) упутио је у Котор своје представнике, међу њима и старијег сина Радоњу, да траже праха и олова, истовремено изражавајући и уверење да их Млечани неће оставити на цедилу. Млеци су, наиме, били врло заинтересовани за добре односе са Брђанима, посебно с Кучима, јер су знали да се скадарски Турци неће усудити да им угрозе границу ако имају Куче против себе. Могли би се Кучи, пише војвода Петар Иликов у писму млетачком поглавару у Котору (провидуру), покорити и Турцима и за то бити богато награђени, „али ми нећемо прихватити ниједан њихов предлог ни понуду, јер смо са Вама душом и срцем и служимо Вас са жељом да зависимо од воље Републике”.

С пролећа 1712. Брђани и Црногорци ушли су у војни сукоб с Турцима, ослањајући се у томе на „препоручу” владике Данила I (Петровића, 1700-1735) и обећања руског изасланика Михаила Милорадовића, пореклом Херцеговца, да ће им турски пораз у рату против Русије, започетом 1710. године, донети слободу, не само њима већ и осталим Србима на Балкану.

Међу главарима који су од которског провидура затражили помоћ у праху и олову, налазио се и Радоња Петров (рођен вероватно око 1670, војвода од пре 1712, пошто се на једном писму которском провидуру из те године, уместо свог оца Петра Иликова, он потписује), али се све то окончало на српску штету. Најпре, Млечани су, незадовољни што су се у њиховом непосредном суседству почели мотати Руси, одбили да пруже помоћ, а потом је турски султан, схватајући какве би последице по његово царство могао имати широк српски војни покрет у Брдима, Херцеговини и Црној Гори, наложио босанском везиру да с пашама из Скадра и Херцеговине скупи војску и казни одметнике. Тако и би: везир је с војском од око 20.000 људи лако стигао на Цетиње, владика Данило и Милорадовић побегли су са Цетиња, а Катуњани су, пошто су од њих узети таоци, обећали да ће се предати без отпора и да се више неће бунити.

Не зна се колико је и какво било кучко учешће у том сукобу, али писмо владике Данила, послато војводи Петру Иликову (који је тада био у дубокој старости) пошто су се Турци повукли с Цетиња, сведочи да „ви нама нијесте могли помоћи, јер сте по планинама имали сраженије (бојеве – ИП) са Турцима и Малисорима”. Истовремено, владика му поручује да се Кучи и даље држе јуначки, „као и до сансега и биће Бог у помоћи и Вама и нама” и поздравља „све

кучке витезове, као вазда слободне и своје господаре, који су умјели чувати своју српску слободу”.

Према тумачењу историчара Растислава В. Петровића, „ако су Црногорци у личности владике Данила имали смелог и великог прегаоца који ће оставити снажан печат на даљи развитак Црне Горе, Кучи су, а са њима и остали Брђани, добили у војводи Радоњи, сину Петра Иликова, особу која ће својим прегалаштвом и достигнућима превазићи и своје претходнике и своје савременике”.

Кад је 1714. Турска објавила рат Млечићима, которски провидур обратио се Кучима за помоћ, тражећи да, заједно с осталим Брђанима, буду приправни на отпор скадарском паши. Одговор војводе Радоње на ту понуду, писан на самом почетку 1715. године, казује да су старешине Куча, Климената и осталих Брђана, затечени на окупу „да бисмо се договорили како треба да се понашамо према садашњем паши”, исказале радост што ће им бити пружена прилика да своју вредност покажу кад за то дође време.

Тај скуп доказује бар три ствари: Брђани су се тада држали заједнички, писмо војводе Радоње потврђује да су кучки предводници били овлашћени да с которским властима, као најближим представницима Млетачке Републике, преговарају не само у своје име већ и у име осталих Брђана, а војводу Радоњу већ тада су подједнако уважавали и Кучи и остали Брђани.

Током исте те године (1715), Млечани као да су заборавили на Куче, ваљда због тога што није било ни војних окршаја између њих и Турака. Како је било све изгледније да ће Турци напасти на Куче, а млетачка помоћ скоро да није пристизала, војвода Радоња био је врло забринут. Брђани се њега јесу држали, јер су му веровали, али је његова вера у Млетке постепено сплашњавала. Из једног његовог писма с краја 1715. године, упућеном у Црну Гору, види се да „господа много обећавају, а мало дају. Када нас требају дају по нешто, а када нисмо потребни престају са давањем, тако да се плашим да поново нећемо успети... Ја хоћу да се договорим са свим старешинама Брђана, да ме не би после проклињали, јер ако се договорим чврсто са Пресветлом Господом (Млетачком Републиком – ИП) и начинимо уговор, они – старешине хоће да се закрве са Турцима и покажу своју вредност, али претходно хоће да знају зашто то раде... Ја морам да објасним све старешинама који се у свему ослањају на мене. Тако морам да урадим да би ме поштовали”.

Војвода Радоња, како се види из овог писма, био је човек одмерен и није се лако одлучивао за рат против Турака. Био је сигуран у себе, али као да није много веровао у своје дотадашње млетачке савезнике; наслућивао је да млетачка војна моћ није равна

турској, па је и то био један од крупних разлога због којих је настојао да му и његови Брђани верују у одлуке које је морао доносити „у последњој инстанци”.

Пошто су у међувремену Млечани ушли у савез с Аустријом, а она априла 1716. у рат с Турском, војвода Радоња је проценио да том савезу, уз јасно утврђене међусобне обавезе, треба да се прикључе и Срби. И тако, децембра исте године, после више претходних „двостраних споразума”, у Котору су се састали представници Куча, Пипера, Климената, Кастрата и Црне Горе, да би одатле, по договору, у Венецију заједно отпутовале две делегације, највероватније обе трочлане; једна из Куча, а друга из Црне Горе.

У представци млетачком Сенату, Радоња Петров је 17. фебруара 1717. године написао да су „Кучи, чувено племе... одбрана и круна целе Црне Горе коју они штите... Овај народ који броји три хиљаде људи (под оружјем)... окружен је са свих страна Турцима, а биће први да покаже своју вредност проливајући крв за љубав Републике”. *Кучи, дакле, окружени Турцима, шћћћће Црну Гору!*

Разговори у Венецији окончани су млетачким дукалом (свечаним актом) по коме су Кучи, иако само једно невелико српско племе, „признати за равноправне савезнике у једном рату који ће морати да се заврши мировним уговором”, чиме су стекли право да се по завршетку рата и при закључењу примирја позивају на успостављене међусобне односе „и да траже решење које им највише одговара”. (Кучи од тога нису имали користи, будући да је најважнији млетачки циљ био да сачува которски крај од скадарског паше; турска војска није ни кретала на ту страну, искључиво у страху од војних активности српских Брда, пре свих Куча, а Пожаревачки мир из 1718. године углавном се тицао аустријских територијалних добитака у Посавини, Подунављу и Влашкој и млетачких губитака на Криту и у приморју јужно од Неретве).

Поред тога што је признат за сердара, својом дипломатском вештином војвода Радоња изборио се за статус какав његови претходници у Кучима нису успели да досегну. Наиме, као опипљив израз своје сарадње са Млечима, војводе кучке Иван Иликов и брат му Петар Иликов доживотно су примали плату од Млетака (први од 1658. до 1691, а други од 1691. до највероватније 1712), али је тек војвода Радоња успео да, поред плате, стекне и признање као господар „вазалне” државе, макар то било и само једно племе. Како каже Р. В. Петровић, то му је признала страна сила „која је уживала, без обзира на све њене слабости, велики углед у међународним односима”.

А то признање, по прилици, довело је до тога да Радоња Петров Иликовић, као кучки војвода, буде изабран за гувернадура

брдског, „и то не само Куча, Пипера, Бјелопавлића, Братоножића, Роваца, Мораче и Васојевића, него и арбанашких племена Климената, Хота, Груда и Кастрата (познатих као Горња Брда – ИП)... Тако се војвода Радоња уздигао до великог положаја, већег него ико пре њега, и то не само међу Кучима него и међу осталим Брђанима и Црногорцима, од када је Зета потпала под турску власт”.

Наредних десетак година, иако није било крупнијих геополитичких догађаја, Кучи су се натезали мало с Турцима а више са Црногорцима. У једном писму которском ванредном провидуру, писаном крајем новембра 1722. године, Радоња Петров жали се не само на сталне турске нападе на Куче због њихове сарадње са Млецима, него и на Црногорце из Љешанске, Ријечке и Катунске нахије, „од којих не могу да прођу кад им је неопходно да стигну” у Котор. Преписка из наредних година показује да су Млечани захваљивали Кучима за „прошла и највернија дела”, а војвода Радоња их је уверавао да су, иако се налазе у турској држави, увек приправни да их „служе... са сабљом у руци”.

Када се сазнало да се босански паша спрема за напад на све који нису вољни да му плаћају харач, посебно на Куче, „да би им се осветио због пораза који су му нанели за време Милорадовића”, војвода Радоња је од которског провидура затражио савет шта да ради ако буде нападнут. Можда провидур није ни стигао да одговори на Радоњину молбу, а беглербег румелијски Топал-паша ударио је 1731. године „на провинцију Пипериу, где Пипери тада уз помоћ Радоње Дрекаловића, војводе кучког, који им је у помоћ прискочио с 1.500 Брђана, Турке славно разбише и од својих граница с великим стидом прогнаше”.

Вест о том турском „стидном” поразу брзо је стигла у Котор, а с њом и глас да ће султан издати ферман да се Кучи и Пипери нападну и истребе. „Знајући за опасност која се наднела над њим и племеном, војвода Радоња се обратио за помоћ онима којима је био веран (и) због којих се и изложио опасности”, али се све завршило на преписци између которског провидура, војводе Радоње и млетачког Сената. Млеци су бринули о својој граници с Турцима, строго пазећи да, ако Брђанима помогну, Турке не навуку на себе, истовремено трудећи се да војводу Радоњу, чак и кад му ускраћују помоћ, љубазним речима задрже уз себе.

На срећу, напада на Куче није било, вероватно због неких турских међусобица у Скадру, Улцињу и Подгорици, тако да су се Радоњини односи са Млецима задржали само на преписци: ако већ није било млетачке војне помоћи, барем им се априла 1732. године могло приговорити због вишегодишњег ускраћивања новчане помоћи. Замоливши провидура да то писмо проследи Сенату,

војвода Радоња је пренео и своја сазнања да се Турци ужурбано припремају за рат, да већ мобилишу војску по градовима и да ће пре уласка у рат, покушати да војном силом савладају брдска племена, пре свих Куче.

Радоњина страховања обистинила су се с јесени 1735. године, кад је дошло до рата између Турске и Русије, али у исто време и до турске похаре Васојевића. Очекивана казнена експедиција против Куча изостала је, пошто је у међувремену, у самом Скадру, избио грађански рат, а и нека суседна арбанашка племена упустила су се у међусобне немилосрдне обрачунае.

На другој страни, у Аустрији, која је девет година раније с Русијом склопила споразум о међусобној помоћи за случај рата с Турцима, 15. јуна 1737. године објављен је манифест аустријског цара којим се балкански хришћани позивају на устанак, уз обећање да ће он православне хришћане примити у своје окриље, дати им слободу вероисповести, а онима који се укључе у устанак и посебне повластице. Видног учешћа у припремама будућег устанка имао је патријарх пећки Арсеније IV Јовановић Шакабента (1698-1725-1748), који је месец-два раније уверавао бечки двор да ће се сви они до којих допире његова архипастирска реч дићи на устанак. Тим поводом, патријарх је убрзо одржао један тајни састанак са српским првацима из Старе Србије, на коме је одлучено да се подигне устанак чим Аустрија уђе у рат с Турском. За нашу причу о тим припремама значајан је податак да је извесни Радић Ракетић, харамбаша српске милиције од витановачке компаније, рачунајући ваљда на познанство с војводом Радоњом, обећавао аустријском двору да ће „у рат против заједничког непријатеља повести Васојевиће, Дрекаловиће, Пипере, Бјелопавлиће, Братоножиће, Ровчане, Пјешивце и Лутовце, којима је главар Радоња Петровић”.

Будући да је војвода Радоња, „присан и предузимљив сарадник” патријархов, четири-пет година раније најавио да ће се одвојити од Млетака ако од њих не добије помоћ у одбрани од Турака, и да ће се окренути Аустрији, која је, у савезу с Русијом, деловала као много сигурнији савезник. Њему су, наиме, биле познате привилегије које су Срби добили после Пожаревачког мира, а до њега је стигао и царски манифест који је такође пуно обећавао.

И тако, кад је половином јула 1737. године почео рат, и кад је, према једном Радоњиним писму владици Сави (Петровићу, 1735-1781, синовцу владике Данила), аустријска војска почела да „напредује кроз турску земљу као бујица”, око 1.500 Брђана и Арбанаса-католика (500 Куча, 80 Братоножића, по 200 Пипера, Васојевића, Климената и Хота, 100 Груда), запутило се према Новом Пазару; на њиховом челу налазио се војвода Радоња Петров; није

повео све своје племенике који су били расположени да му се прикључе, јер их је оставио да чувају Куче ако их нападну скадарски или подгорички Турци, или и једни и други заједно.

(Нешто касније, из места Inazza, које српска историјска наука није успела да препозна а претпоставља да се налазило близу Ниша, патријарх Арсеније позвао је и Црногорце да се дигну на устанак, али је све остало без одјека; Црногорци су послушали „савет” млетачких власти да у текућем рату остану по страни).

Док су се Брђани окупљали, аустријска војска напредовала је у три правца: према Босни, према Видину и по Србији (део ка Ваљевоу и Шапцу, а део к Нишу и Новом Пазару). У међувремену, Турци из Херцеговине и с Косова добили су наређење да крену к Новом Пазару, тамо зауставе Брђане и онемогуће им да се сретну с аустријском војском. Мада је део брдских устаника кренуо у напад на Спуж и Никшић, еда би се тако турске снаге растуриле на више страна, ратна срећа окренула је леђа Аустријанцима: 4. августа они су били тешко поражени код Бање Луке. Бројне победничке турске снаге одмах су се запутиле према Новом Пазару, одакле су се Аустријанци повукли и пре њиховог доласка. Локални аустријски командант тада је издао проглас српским устаницима, „којим је ставио до знања да се ратне операције на овом подручју обустављају по наређењу заповедника аустријске војске грофа Секендорфа, зато што интереси рата захтевају да се главне снаге упуте према Видину, где треба да се састану с руском војском”.

У таквим условима, војвода Радоња је са својим ратницима без великих борби стигао у напуштени Нови Пазар, одакле је, схватајући сву тежину новонасталих прилика на ратишту, с још осморицом Куча и једним Васојевићем, отишао у Ниш, у главни штаб аустријске војске; тамо је, у писаној форми, од грофа Секендорфа затражио помоћ од 3.000 војника с којима би *непријатеља хришћанског* зауставио и прогнао.

На жалост, Радоњини планови били су безизгледни, пошто је у међувремену аустријска војска доживела потпун пораз и повукла се са бојишта. Али су зато из Дубровника, дотадашњег „позданог савезника” бечког двора, турском победнику послати милодари (свила, лимун и шећер) и изасланик с поруком „да Вам будет љубит од наше стране племените скуте и приказат наше посебно уживање поради славних диела Вашег високога разума и недохитне храбрости”.

Некако у исто време, пошто се из Ниша вратио својим ратницима у Стари Влах, војвода Радоња Петров Иликовић Дрекаловић, „у самртној муци” и „свестан да су његове наде неповратно порпале због пораза Аустријанаца”, издиктовао је своју послед-

њу поруку старом пријатељу Николи Болици из Котора: затражио је од њега да код млетачког дужда издејствује бригу за Куче и за сина му Илију, кога је „оставио на влади”, али који је још увек „неискусан и млад”.

Упокојио се у Старом Влаху, септембра 1737. године, док је говорио „отворених устију” а рукама није се могао служити.

„Тако је окончао живот један од најзнаменитијих Куча, један од вођа устанка српског народа против Турака, човек који је склапао уговоре са државама – Млетачком Републиком и Аустријом (можда и с Русијом – ИП), иако је био само војвода једног племена, односно предводник брдских племена која су припадала трећој сили – Турској Империји. Он није имао ни свиле ни лимуна, а ни шећера, да пошаље Али-паши или неком другом Турчину за милост. Уместо тога, он је у часу кад је осећао дах смрти могао снаге да моли Млечане за помоћ коју треба да пружи његовом сину и племену у даљој борби против Турака.

Кучи и остали Брђани нису могли да носе са собом тело преминулог војводе, већ су га сахранили тамо где је и умро, негде у Старом Влаху. Данас се његов гроб налази испред цркве св. Петке Параскеве у Бошњацу близу Лесковца. Тамо је његове кости пренео и сахранио његов син поп Раде (монашко име Григорије), у време кад је био »недостојни архимандрит нишке обители и трона сербскога егзарх«. Било је то 1766. године, којом приликом је, по жељи Григоријевој, на надгробном споменику уклесано: „РА-ДО-ЊА, од Адама 7274”.

На крају, мада је за ову повест небитно да ли су Млечићи услишили предсмртни вапај војводе Радоње Петрова Иликовића Дрекаловића или су се њихови односи с војводом Илијом Радоњиним Петровићем одвијали како друкчије, понављамо да се на једној исправи из 1756. године, која се чува у Архиву Српске академије наука и уметности у Београду, налазе печат и потпис Илије Радоњина Петровића Дрекаловића, кучког војводе и гувернадуре брдских племена од 1737. до априла 1770. године, „прво Куча, Климента, Васојевића, Братоножића, Пипера, Бјелопавлића, Хота, Кастрата, васега предјела зецкаго особ султанскога царствија”.

Приредио: Илија Пејровић